

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

De palla linea, quae Corporale dicitur. Olim longior & latior erat. De sudariolo seu Purificatorio, quo tergitur calix. De velo quo tegitur. Addita quaedam de aliis velis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

mentororum cum tabulis aureis & argenteis. Flo- doardus item *lib. 3. cap. 5.* librum sacramentorum ebore, argentoque decoratum commemorat. Apud Goldastum *tom. 1. rerum Alemannicarum* extat liber de origine Monasterii S. Galli, in quo legimus Hartmotum Abbatem librum Evange- liorum auro, argento, lapidibusque pretiosis or- nasse. Ducas in historia Byzantina *cap. 2.* capta Constantinopoli Evangelia adhibitis ornamentis mirâ arte compacta, auro argentoque inde revul- sis partim venundata, partim projecta conqueri- tur. Alia multa passim occurrunt, sed hæc carptim relata sufficiunt, ut dignoscamus communem hæc librorum Liturgicorum venerationem fuisse. Ho- rum ornamentorum rationem reddit Rupertus Abbas *lib. 2.* „de div. offic. *cap. 23. dicens. Co-* „dices quoque Evangelici auro & argento, lapi- „dibusque pretiosis non immeritò decorantur, in „quibus rutilat aurum cœlestis sapientiæ, nitet „argenti fidelis eloquentiæ, fulgent miraculo- „rum pretiosi lapides, quæ manus Christi torna- „tiles aureæ plenæ hyacinthis operatæ sunt. Re- colo me legisse in commentariis rerum Moscovi- ticarum, non audere Moscovitas Evangelium tangere, nisi prius laverint manus, seque signo Crucis munierint, & inclinato capite honorem ei exhibuerint: quorum tamen schismaticorum reverentiam par esset omnes Orthodoxos imitari. Morem, qui nunc viget collocandi super pulvi- nar librum Missalem, antiquum esse colligo ex Ordine Romano, in quo statuitur, ut perlecto Evangelio accipiat subdiaconus pulvinar & Evan- gelium à diacono, cumque præcedat. In eodem libro inter ea quæ portantur ante Pontificem eun- tem ad Stationem, nominatur *Cantatorium*, quod nihil aliud esse conjicio, quàm librum seu potius tabulam, in qua scriptum erat Responsorium ca- nendum post Epistolam; nam infra ait, *post- quam legerit subdiaconus Epistolam, ascendit can- tor cum cantatorio, & dicit Responsorium.* De ta- bulis, quas cantor in manu tenet, agit Amalarius *lib. 3. cap. 16.* sed cum omnia trahat ad sensum mysticum, nihil quod ad rem ipsam pertineat inde erui potest, nisi quod hujusmodi tabulæ ex osse fieri solebant. Forsan ad hoc cantatorium pertinet, quod Ostiensis *lib. cit. cap. 20.* de Abbate Desiderio refert, *Fecit & libellum ad cantandum ante altare sive in gradu, eumque tabulis eburneis mirifice sculptis, & argento annexuit.* Nam Re- sponsoium post Epistolam in gradu olim canta- bant, & hinc Gradualis nomen accepit.

De palla linea, que Corporale dicitur. Olim longior, & latior erat. De sudariolo seu Purificatorio, quo tergitur calix. De velo, quo tegitur. Addita quedam de aliis velis.

XI. **P**ost vasa & instrumenta proxima est supel- lex, & primò quidem palla linea sive sin- don, in qua corpus Christi consecratur, cui pro- pterea *Corporalis* nomen ab Ecclesiasticis scripto- ribus inditum fuit. Apostolos non in nudo al- tari, sed pannis seu linteis ornato sacrum celebra- se omnino credendum est, ob maximam reveren- tiam, qua sanctissimum Christi corpus venera- bantur. At verò Sylvester in libro Pontificali constituisse dicitur, ut sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto, sed tantum in li- neo ex terra procreato consecraretur; sicut cor- pus Domini in sindone linea & munda sepultum fuit. Græci etiam velo lineo quadrato utuntur instar nostri Corporalis, quod explicatur lecto Evangelio, & expleta synaxi complicatur. *Il- lion* vocant, de quo Chrysostomus in *Lieurgia*, & ejus discipulus Isidorus *Pelusiota lib. 1. epist. 123.* appositè ad Sylvestri constitutionem „Pu- „ra, inquit, illa sindon, quæ sub divinatorum do- „norum ministerio expansa est, Josephi Arima- „thenis est ministerium. Ut enim ille Domini „corpus sindone involutum sepulturæ mandavit, „per quod universum mortalium genus resurre- „ctionem percepit: eodem modo nos proposi- „tionis panem in sindone sacrificantes, Christi „corpus sine dubitatione reperimus. Nomen Corporalis sæpe legitur in Ordine Romano, in quo etiam extant tres orationes ad illud benedi- cendum, quibus Antistes Deum precatur, ut ipsum linteamen cœlesti benedictione sanctificetur, ad consecrandum super illud corpus & san- guinem Domini nostri Jesu Christi. In eodem li- bro palla corporalis nuncupatur: *Ubi*, inquit, *palla corporales lotæ fuerint, nullum aliud linteamen ibidem debet lavari.* Glaber Rodulfus *Monachus lib. 5. hist. cap. 1.* applicatione Corporalis fugatos morbos, extincta incendia narrans, vocat illud *Chrisinale*; quod nomen illi etiam tribuitur à Beda in suo *Pœnitentiali*, nescio qua de causa. Olim multo longius & latius fuit, quàm hodie sit; nam totum altare eo tegebatur, & ideo palla ac linteamen vocabatur. Colligitur hoc manifestè ex ordine Romano, qui duorum Diaconorum operam exigit ad illud expandendum, & comp- licandum. Sic enim ait, „Tunc venit subdia- conus

„ conus ferens in brachio dextro patenam, & in
 „ sinistro calicem, & super calicem corporale,
 „ quod accipiens Diaconus ponit super altare à
 „ dextris, projecto capite altero ad Diaconum
 „ secundum ut expandatur. *Item clarius.* Diacono
 „ nus accipiens Corporale ab Acolytha, alio se
 „ adjuvante Diacono, super altare distendat,
 „ quod utique linteum ex puro lino esse contex-
 „ tum debet, quia sindone munda corpus Do-
 „ mini legitur involutum in sepulchro: & tanta
 „ quantitas esse debet, ut totam altaris superfi-
 „ ciam capiat. *Et infra post communionem.* His
 „ ita peractis duo Diaconi complicantes corpo-
 „ rale ponant super calicem. Ideo autem totum
 „ altare tegebat, ut tot in eo panes commodè pos-
 „ sent collocari, quot necessarii erant pro multitu-
 „ dine communicantium, qua cessante & ipsum stric-
 „ tius factum est. Unicum quoque fuit olim corpo-
 „ rale, nec, aderat parva illa palla, qua nunc cali-
 „ cem operimus: cum enim palla corporis latior
 „ esset, ea etiam utebantur ad tegendum calicem.
 „ Liber antiquorum Usuum Cisterciensium c. 53.
 „ ait: *Diaconus posito offertorio super altare, ponat*
 „ *calicem super corporale in secundo plicatu anterioris*
 „ *& sinistrae dextraeque parti & panem ante calicem,*
 „ *revolvens super eum Corporale.* Vetus item Cere-
 „ moniale Congregationis Bursfeldensis ordinis S.
 „ Benedicti cap. 44. ait, *Diaconus explicet corporale*
 „ *kabens tres plicatus in latum, & quatuor in longum,*
 „ *mediam latitudinis ponens in medio altaris.* Et in-
 „ fra. *Plicatu extremae partis corporalis calicem ope-*
 „ *riat.* Manet hodie hic ritus apud Carthulianos.
 „ Ecclesia autem Romana ad tegendum calicem
 „ parvam adhibet pallam, de qua loquitur Innocen-
 „ tius lib. 2. de mysteriis Missae cap. 56. dicens: *Du-*
 „ *plex est palla, quae dicitur corporale, una quam Dia-*
 „ *conus super altare totam extendit, altera quam su-*
 „ *per calicem plicatam imponit.* Hunc usum Roma-
 „ norum sequutos fuisse aeo suo Italos omnes, &
 „ Alemannos, Gallos verò uno tantum Corporali
 „ usos testatur Radulfus Tungrensis lib. de canonum
 „ observantia prop. ultima. B. Joannes de Parma
 „ Ordinis Minorum septimus Minister Generalis,
 „ ut ex annalibus Waddingi refert in ejus vita Hen-
 „ schenius die 19. Martii, fratribus suis praecipit, ut
 „ pallam divisam à corporali calici superponerent.
 „ At hic usus jam alicubi vigeat tempore S. Ansel-
 „ mi Cantuariensis, ut constat ex ejus opusculo de
 „ sacramentorum diversitate ad Valeranum Episco-
 „ pum, ipsi enim Anselmo scribens Valeranus ait,
 „ *inter consecrandum nonnulli ab initio calicem ope-*
 „ *riunt, quidam corporali, alii panis complicato instar*

sudarii, quod repertum legimus in monumento non
cum linteaminibus positum, sed separatim involu-
tum in uno loco. Cui respondens Anselmus, neu-
 „ tram consuetudinem reprehendit, tutius tamen &
 „ decentius putat ut calix operiatur, ne quid im-
 „ mundum in ipsum cadat. In Missa Ambrosiana
 „ est oratio super sindonem, quam dicit sacerdos
 „ ante offertorium, cum Diaconus in Missa so-
 „ lemni Corporale expandit super altare. Thecam
 „ pretiosam sive peram ad reponenda corporalia
 „ memorat Conradus Episcopus in Chronico Mo-
 „ guntino. De sudariolo seu Purificatorio, quo
 „ nunc utimur ad tergendum calicem, nullam apud
 „ antiquos scriptores mentionem factam invenio.
 „ In Ordine item Romano nihil praescribitur de
 „ tergendo calice peracta communionem. Ait enim,
 „ *Hoc officio juxta altare peracto, & pugillari cum*
 „ *quo confirmetur populus per subdiaconum regiona-*
 „ *rium jam accepto, traditur calix ab Archidiacono*
 „ *eidem subdiacono perferendus Acolytha, ut repona-*
 „ *tur in paratorio.* Et alibi ait: *Diacono nimis cautè*
 „ *procurandum est, ne quid in calice aut patena san-*
 „ *guinis vel Corporis Christi remaneat.* Quomodo
 „ autem tam calix quam patena abstergerentur,
 „ priusquam reponerentur in paratorio, non dicit.
 „ Obscurum similiter est, quid per paratorium in-
 „ telligatur, an arca sive armarium, quo universa
 „ sacra supellex reconderetur, an capsula soli cali-
 „ ci asservando destinata. Monachi olim ad ter-
 „ gendum calicem linteolo utebantur in cornu epi-
 „ stolae cujusque altaris appenso, ubi etiam erat par-
 „ va piscina, in quam secundam calicis abluitionem
 „ projiciebant, ut adhuc apparet in antiquis Eccle-
 „ siis, praesertim Cisterciensium. Graeci spongia
 „ uruntur, qua & calicem & discum detergunt, ut
 „ docet Goar in notis ad Liturgiam Chryostomi.
 „ 177. Eam verò in sacrificio incruento usurpant,
 „ quia sacrificii cruenti à Christo oblata pars fuit &
 „ instrumentum. Usus veli, quo calix operitur, an-
 „ tiquissimus est: nam. c. 72. Apostolorum sancitur,
 „ ne quis velum sanctificatum in usus suos conver-
 „ tat: & in Conc. Bracarensi III. tempore Adeodati
 „ Papae c. 2. illi excommunicatione damnantur, qui
 „ Ecclesiastica ornamenta & vela in usus suos trans-
 „ ferre, vel aliis donare aut vendere praesumpserint.
 „ Hormisda quoque Roman. Pontif. epist. 73. gratias
 „ agit Epiphano Constantinopolitano ob calices &
 „ vela ab eo sibi directa. Graeci tribus velis sacra
 „ tegunt: uno discum, altero calicem, tertio eoque
 „ majori utrumque simul. Hunc verò *Aevem* vo-
 „ cant, quia per modum aëris circa terram expansi
 „ sacra dona ambit, cujus nomen & formam ab
 „ Ecclesia

Ecclesia Hierosolymitana in reliquis orientales derivasse Typicon Sabæ testatur apud Goar in Liturgiam Chrysofomi num. 51. Notandum est autem, veli nomine sæpè aulaa seu peristromata intelligi, quibus Ecclesiæ parietes ornantur: itemque siparium sive cortina, quæ ante portas sanctuarii à Græcis appendi solet. Et ad hoc velum referendas puto orationes veli, seu velaminis, quæ in Liturgia Jacobi Apostoli, & in Basilii Magni Anaphora leguntur, non autem ad velum calicis, ut quidam existimavit. Erat olim apud Latinos aliud velum sive cortina, quæ inter chorum & Presbyterium, ubi chorus in medio Ecclesiæ ante altare & Presbyterium situs est, quadragesimali tempore expandi solebat, de qua usus antiqui Cisterciensis cap. 15. & vetus ceremoniale Benedictinum c. 31. Ejus usum adhuc vigere in quibusdam Ecclesiis Gallicanis à viris doctis & fide dignis intellexi.

Olim Acolythos sindonem & sacculos ad Missam portasse, & cur. De alia sindone pro recipiendis oblationibus. De velo offertorii.

XII. **I**N Ordine Romano præcipitur Acolythis, ut sindonem in collo ligatam habeant: & ne absque sindone & sacculis procedant. Et sindone quidem utebantur, ne nudis manibus sacra vasa contingerent: in sacculis verò oblationes reponbant. Describens enim Ordo Romanus ritum Missæ post datam pacem ante communionem ait, „& accedentes subdiaconi „sequentes cum Acolythis, qui sacculos ad hæc „idoneos portant à dextris & à sinistris altaris: „ipsi ergo subdiaconi extendentibus Acolythis „brachia cum sacculis sequentes à fronte, parant „sinus sacculorum Archidiacono ad ponendum „oblationes prius à dextris, deinde à sinistris. An verò istæ oblationes essent consecratæ, libenter à peritioribus discerem. Et sanè primo intuitu suspicatus sum, ne fortè essent eulogiæ post Missam distribuendæ, vel pauperibus mittendæ: sed verba quæ immediatè sequuntur, non conveniunt eulogiis, & satis apertè indicant, quod fuerint consecratæ. „Tum vadunt, inquit, acolythi dextra „lævâque post Episcopos sive Presbyteros cir- „cum altare, ut ipsi sacerdotes incipient hostias „confringere, patena præcedente, quam duo „subdiaconi regionarii deferunt ad diaconos „causa confractionis, ut ipsi quoque frangant,

„quando Pontifex annuerit eis. *Et paulò post.* „Expleta confractione diaconus minor levata de „subdiacono patena defert eam ad Pontificem, „ut communicet corpore Dominico. Tum de- „scribit communionem cæterorum tam Ecclesia- „sticorum, quàm laicorum. Accedit, quod istæ „oblationes ab altari sumebantur mittendæ in sac- „culos; in altari verò illæ dumtaxat oblationes re- „manebant post offertorium, quæ consecrari de- „bebant. Cujus verò formæ, vel ex qua materia „essent isti sacculi, silet Ordo Romanus, morem „enim describit tunc usitatum & omnibus notum; „nec alibi occurrit mihi apud priscos scriptores vel „minimum horum sacculorum vestigium. Vide- „rint & judicent qui in evolvendis antiquorum „monumentis magis versati sunt. Mihi libuit inter „sacram Missæ supellectilem hos quoque sacculos „ex ordine Romano recensere. Erat & sindon ad „populi oblationes recipiendas. *Oblationes, ait idem „Romanus ordo, à Pontifice suscipit subdiaconus & „ponit in sindone.* Et alio loco clariùs. *Oblationes „à Pontifice suscipit subdiaconus regionarius & por- „rigit subdiacono sequenti, & subdiaconus sequens „ponit in sindone, quam tenent duo Acolythi. Reliquas „oblationes post Pontificem suscipit Episcopus hebdo- „madarius, & ipse manu sua mittit eas in sindonem, „quæ cum sequitur.* Adhuc viget aliquo modo hic „ritus in Ecclesia Metropolitana Mediolanensi, „nam in Missa solemnè celebrans medius inter dia- „conum & subdiaconum descendit ad ingressum „Presbyterii, ubi extensa sindone ante gremium, „quæ per subdiaconum & diaconum hinc inde te- „netur, recipit oblationes panis & vini à duobus „senibus peculiari habitu vestitis: tum descendens „ad ingressum chori inferioris eadem oblationes „accipit à duabus mulieribus provectæ ætatis spe- „ciali item veste indutis. Erat & velum oblon- „gum, quod ab ordine Romano offertorium nuncupatur, „cujus etiam hodie & vocabulum & usus „permanet. *Levat, inquit, calicem Archidiaconus „de manu subdiaconi, & ponit eum super altare „juxta oblationes Pontificis à dextris, involutis „ansis cum offertorio suo. Item. Cum dixerit Pon- „tifex: Per ipsum, cum ipso, levat Archidiaconus „cum offertorio calicem per ansas.* Usus Ordinis „Cisterciensis cap. 53. *Diaconus operis manibus „de offertorio tenens sinistra manu pedem calicis, „dextra autem patenam, offerat sacerdoti.* Nunc „communiter velum offertorii dicitur, & pendet è „collo diaconi cum offertorio sacerdoti: eo- „que utitur subdiaconus cum tenet patenam, quam „porrigit diacono circa finem Dominicæ ora- „tionis.